

**EN LET TILGÆNGELIG
INDFØRING I GRAMMATIKKENS
VIDUNDERLIGE VERDEN**

**MED ILLUSTRERENDE EKSEMPLER
FRA DANSK OG ENGELSK**

John M. Dienhart

Foråret 2004

*Syddansk Universitet
Institut for Sprog og Kommunikation*

Oversættelse fra engelsk: Anette Wulff

SEKTION 1: Om VISL

Denne sektion består af to dele: et indledende kapitel med baggrundsinformation om VISL efterfulgt af et kapitel, der introducerer nogle af VISL's grundlæggende grammatiske principper.

KAPITEL 1: Baggrund

VISL (= "Visual Interactive Syntax Learning") er et forsknings- og undervisningsprojekt, der er udviklet under ledelse af en gruppe sproglærere fra Institut for Sprog og Kommunikation (ISK) ved Syddansk Universitet (SDU) i Odense. Udviklingen af VISL-systemet begyndte i 1996 og har foreløbig kostet flere tusinde arbejdstimer og over 10 millioner Dkr. Systemet er *gratis* tilgængeligt for alle over internettet. Adressen er

visl.sdu.dk

VISL-systemet er forholdsvis kendt blandt gymnasielærere. For to år siden besluttede Undervisningsministeriet at anbefale VISL's grammatiske system som standard i dansk og i de 9 fremmedsprog, der undervises i på gymnasierne. Systemet er også blevet introduceret til en del lærere og elever på hhx. Der er afholdt mange kurser i VISL-systemet for lærere og andre interesserede fra forskellige uddannelsesinstitutioner. Denne kursusvirksomhed vokser fra år til år. Senest har der også været kursister fra folkeskolerne og seminarierne. Kontakt venligst ISK's IT-Center på SDU (telefon: 65 50 33 62), skulle der være interesse for et VISL-kursus hos dig/er.

Ophavsret

Copyright til VISL-materialer tilhører SDU og firmaet GrammarSoft A/S. Disse materialer må ikke, helt eller delvis, blive reproduceret, fremvist i indtjeningsøjemed eller uddelt til tredje part uden forudgående skriftlig tilladelse fra Syddansk Universitet.

KAPITEL 2: Nogle grundlæggende principper

Dette kapitel giver et overblik over og illustrerer nogle af VISL's grundlæggende grammatiske principper. Kapitlet begynder med det mest grundlæggende princip af alle – et princip der gælder for al videnskabelig metode generelt:

- **P0:** Som det er gældende for analytiske systemer i almindelighed, er der to grundlæggende procedurer involveret i sætningsanalyse: **INDDELING** og **KATEGORISERING**:
 - **INDDELING** omfatter opbrydning i relevante dele af den genstand, der skal analyseres. Inden for syntaktisk analyse er genstanden typisk en sætning, og delene betegnes LED.
 - **KATEGORISERING** omfatter **NAVNGIVNING** af de enkelte dele. Inden for syntaktisk analyse betyder det navngivning af de enkelte led.

- **P1:** I VISL systemet er der 4 grundlæggende former for LED:

- et enkelt ord
- en gruppe
- et paratagme (sideordning)
- en ledsætning

Her er eksempler på de enkelte former:

- Jeg så Peter.
- Jeg så min tidligere bofælle.
- Jeg så Peter og Alfred.
- Jeg så, at huset trængte til nye vinduer.

- **P2:** I VISL systemet får hvert led to betegnelser:

- en funktionsbetegnelse (skrevet med store bogstaver, efterfulgt af små bogstaver, hvis en underkategori skal markeres)
- en formbetegnelse (skrevet med små bogstaver)

Funktions- og formbetegnelserne er adskilt af kolon. Således kan de understregede led i de 4 eksempler ovenfor navngives som følger:

- Jeg så Peter. (Od:n)
- Jeg så min tidligere bofælle. (Od:g)
- Jeg så Peter og Alfred. (Od:par)
- Jeg så, at huset trængte til nye vinduer. (Od:cl)

Bemærk, at mens hvert af disse led fungerer som direkte objekt (Od), er formerne henholdsvis substantiv/navneord (n), gruppe (g), paratagme (par) og ledsætning (cl).

- **P3:** I VISL systemet inddeles de **ENKELTE ORD** i følge et lille sæt af ORDKLASSER. Hvert sprog vælger fra det samme "cafeteria" af ordklasser (f. eks. anvender VISL-systemet for dansk 11 evt. 12 af disse klasser. Se NB1 nedenfor). Hver ordklasse har sin egen farve:

blå/grønne farver (for navneagtige ordklasser)

- n = substantiv/navneord (mørk blå), e.g. *bord, mod, mælk, blade*
- prop = proprium/egennavn (lilla): *Berlin, Microsoft, Rasmussen, Danmark*
- pron = pronomen/stedord (lys blå), e.g. *ham, min, din, det, nogle, mange, alle, hver*
- adj = adjektiv/tillægsord (mørk grøn), e.g. *yndig, gammel, vild, bemærkelsesværdig, alene, medicinsk*

- num = numerale/talord (lys grøn), e.g. *tre, toogfyrre, anden, femte, 125*
- art = artikel/kendeord (olivengrøn), e.g. *en, et, det*

NB1: Angående antallet af danske ordklasser, er tallet bl.a. afhængig af, hvordan gruppen ”prop” skal håndteres. Nogle danske grammatikere betragter ”prop” som en særskilt ordklasse. Andre betragter ”prop” som en underklasse af ”n”. Afhængig af ens holdning hertil kan der argumenteres for enten 11 eller 12 ordklasser for dansk.

rød/orange farver (for ordklasser forbundet med verber/udsagnsord)

- v = verbum/udsagnsord (rød), e.g. *løbe, åbne, faldt, våger, kørt, skal, må, have være, er, var*
- adv = adverbium/biord (gul), e.g. *ofte, regelmæssigt, op, ud, allerede, ikke*
- infm = infinitivmarkør/navneordsmærke (orange), e.g. *at* (som i *at gå*)

andre farver

- intj = interjektion/udråbsord (hudfarvet), e.g. *av, uf, hov, vov, ja, nej, OK*
- conj = konjunktion/bindeord (grå), e.g. *og, eller, men, enten, eller, at, hvis, fordi, hvorvidt*
- prp = præposition/forholdsord (brun), e.g. *i, på, mellem, over, op, ud, gennem, nær*

- **P4:** I VISL-systemet karakteriseres **GRUPPER** ved et obligatorisk **HEAD** (H) (kerne) og en eller flere **DEPENDENTER** (D) (adled). Således er min tidligere bofælle et Od:g, der kan analyseres yderligere som D:pron + D:adj + H:n. Gruppens navn er bestemt af den ordklasse, hovedet tilhører:

- substantivgruppe (min tidligere bofælle) (D:pron + D:adj + H:n)
- verbalgruppe (kan sove) (D:v + H:v)
- adjektivgruppe (meget smuk) (D:adv + H:adj)
- adverbialgruppe (ret overraskende) (D:adv + H:adv)
- pronominalgruppe (nogle af bøgerne) (H:pron + D:g)
- præpositionalgruppe (på bordet) (H:prp + D:g)

NB2: en præpositionalgruppe er altid **BINÆR** – det vil sige, at den altid består af to led: en præposition, der optræder som **HEAD**, og resten, der optræder som **DEPENDENT**. Her er nogle eksempler:

- i Spanien (H:prp + D:n)
- til min broder (H:prp + D:g)
- nær den lille røde skolebygning (H:prp + D:g)
- uden at hun vidste det (H:prp + D:cl)

- på midten af broen (H:prp + D:g)
- **P5:** I VISL systemet karakterises **PARATAGMER** ved en **CO-ORDINATOR** (CO) og en eller flere **CONJOINTS** (CJT). Således er Peter og Alfred et Od:par, der kan analyseres yderligere som CJT:n + CO:conj + CJT:n.
- **P6:** I VISL systemet karakteriseres **CLAUSES** (hoved- og ledsætninger) ved, at der optræder to eller flere funktioner fra en liste, som vi refererer til som SPOAC + SUB:
 - S = Subject (grundled)
 - P = Predicator (verballed/udsagnsled)
 - O = Object (genstandsled)
 - A = Adverbial (biled)
 - C = Complement (prædikatsled/omsagnsled)
 - SUB = Subordinator (underordnende bindeord)

Således er at huset trængte til nye vinduer et Od:cl, der kan analyseres yderligere som SUB:conj + S:n + P:v + A:g.

- **P7:** I VISL systemet markeres **DISCONTINUOUS CONSTITUENTS** (diskontinuerlige led) ved hjælp af en bindestreg. Sammenlign følgende analyser:
 - De har besøgt København. (S:pron + P:g + Od:n)
 - De har ikke besøgt København. (S:pron + P:g- + A:adv + -P:g + Od:n)
 - Har de besøgt København? (P:g- + S:pron + -P:g + Od:n)

Som vist ovenfor er en af de mest almindelige former for diskontinuerlige led verbalgruppen. Præpositionalgrupper er ofte også diskontinuerlige. Se følgende eksempler:

- Brevet er fra min søster (S:n + P:v + A:g)
- Hvem er brevet fra? (A:g- + P:v + S:n + -A:g)

En sætning kan indeholde mere end et sammensat led:

- Hvem har du fået brevet fra? (A:g- + P:g- + S:pron + -P:g + Od:n + -A:g)

- **P8:** Det er et grundlæggende træk ved VISL systemet, at alle VISL sprog vælger fra det samme "cafeteria" af form og funktion betegnelser med det resultat, at når brugerne har lært systemet for ét af VISL sprogene, kan de forstå de analyser, der angives for alle VISL sprogene. Tilsvarende er farvepaletten for ordklasserne den samme for alle VISL sprog.